

VAN İLİNDE İLAÇ VE BAHARAT BİTKİLERİ'NİN PİYASASI VE TÜKETİMİ

Kasım ŞAHİN¹ Murat TUNÇTÜRK² Didem TÜRKÖZÜ³

Özet

Türkiye ilaç ve baharat bitkileri bakımından oldukça zengin bir floraya sahip olmasına rağmen bu bitkilerin ziraatı çok sınırlı kalmıştır. Bu bitkilerin bölgesel olarak üretim miktarları, satışı ve kullanım alanları ile ilgili sağlıklı bilgi ve doküman bulunmamaktadır.

Bu çalışma 2006 yılı Haziran- Eylül ayları arasında Van ilinde faaliyet gösteren aktarların tamamıyla hazırlanan standart anket formlarında yer alan sorular sorularak yüz yüze anket yöntemi ile görüşülerek bilgiler alınmış ve değerlendirilmiştir. Ayrıca ildeki marketlerde baharat reyonları ziyaret edilmiş, halk pazarlarında baharat ürünleri satan pazarcılarla da görüşülerek konuyla ilgili genel bilgiler toplanmıştır. Alınan bu bilgiler doğrultusunda Van ili sınırları içinde satışı yapılan tıbbi ilaç ve baharat bitkilerinin aylık satış miktarları, ortalama satış fiyatları, satılan bitki droglarının temin edildiği yerler, hem aktarlar tarafından önerilen hem de yöresel olarak bilinen kullanım şekilleri tespit edilmiştir.

Yapılan çalışma sonucunda Van ili aktarlarında satışı üç veya daha fazla aktar tarafından yapılan 59 tıbbi ilaç ve baharat bitkisi belirlenmiştir. İldeki aktarların satış ortalaması olarak tüketimi yapılan, kuşburnu (6,1 kg/ay), cehri (1,8 kg/ay) ve papatyanın (6 kg/ay) yöreden toplanıp satışı sunulduğu, doğadan toplanan ya da bahçe ziraatı içinde ilde yetiştirilen fesleğen (1,3 kg/ay), nane (56,4 kg/ay), kekik (40,8 kg/ay) vb. bitkilerin ildeki tüketici talebini karşılayamadığı için bir miktar şehir dışındaki diğer illerden alındığı tespit edilmiştir. Bunun yanında ıhlamur (16,7 kg/ay), lavanta (3,8 kg/ay), sumak (43,1 kg/ay), karanfil (2,2 kg/ay) vb. bitkilerin ise tamamen diğer illerden ve yurtdışından temin edildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aktar, Tıbbi Bitkiler, Tüketim, Van.

---

¹ Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 65080-Van.

E-Posta: oziyasahin@hotmail.com

² Yrd.Doç.Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, 65080-Van. E-Posta: murattunceturk@hotmail.com

³ Doktora Öğrencisi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, 65080-Van. E-Posta: didemella@hotmail.com

MARKET AND CONSUMPTION OF MEDICINAL AND SPICE PLANTS IN VAN

Abstract

Although Turkey has a great deal of medicinal and spice plants flora, cultivation of these group plants has been restricted in small areas. There are no sufficient information of regional production quantities, market and consumption of these plants.

In the present study, all the local spice shops were visited and some before handed questions in standard questionnaire were directed to spice shopkeepers (aktar) face to face between June and September for four months in 2006 and then the replies were evaluated. In the same period, spice departments of big markets and spice sellers in local bazaars were also visited and some general information related to topic was collected. According to questionnaire results, monthly sales, average prices, drug resources, local uses both proposals by aktars and known by people of these medicinal and spice plants traded in Van were determined.

As a result, 59 different medicinal and spice plants which were traded at least 3-4 local aktars were determined. Average sales quantities of these plants which have been collected from nature were rosehip (6,1 kg/month), buckthorn (1,8 kg/ month) and chamomile (6 kg/ month). Monthly sales quantities of some other plants cultivated, collected from nature or provided from other cities were basil (1,3 kg/ month), peppermint (56,4 kg/ month), oregano (40,8 kg/ month). Additionally, some other plant materials such as linden (16,7 kg/month), lavender (3,8 kg/month), sumac (43,1 kg/month) and clove (2,2 kg/month) have totally been supplied from other big cities and international spice trade centers.

Keywords: Aktar, Medicinal plants, Consumption, Van

1.GİRİŞ

Türkiye florasında mevcut 9000 den fazla türün, 1000 kadarını ilaç ve baharat bitkileri oluşturmaktadır. Bu kadar geniş bitki türünün kültüre alınması mümkün değildir. Bazı bitkilerin etkili maddesi sentezle suni olarak daha ucuza elde edilirken, bazı bitkilerin kullanım alanı sınırlı olduğu için kültüre alınması önem arz etmemektedir (İlisulu, 1992).

Dünya'da yaklaşık 20000 bitki türünün tıbbi amaçlarla kullanıldığı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan bir çalışmada belirtilmektedir.

Dünya yıllık tıbbi ve aromatik bitkiler dışsatımı 400.000 ton ve 1,3 milyar dolardır. Türkiye 1993-2003 yılları arasındaki tıbbi ve aromatik bitkiler dışsatımı 33.000-52.000 ton ile dışsatım yapan ülkeler arasında (Çin, Hindistan, ABD, Almanya, Meksika, Mısır, Şili, Bulgaristan, Singapur, Fas, Pakistan ve Türkiye) 12. sırada bulunmaktadır. Ülkemizde iç ve dış ticareti yapılan bitki türü sayısı 347 olup, bunlardan 139 türün dış satımı yapılmaktadır (Özgül ve ark., 2005).

Türkiye’de bulunan bitki taksonları sayısının 10.754’e ulaştığı ve bunların da 3.708 adedinin (% 34,8) endemik olduğu belirtilmiştir (Vural, 2003). Ülkemiz değişik iklim koşullarına sahip olması ve üç floristik bölgenin kesiştiği bir coğrafyada bulunması nedeniyle, çok sayıda kültür bitkisi ve diğer bitki türlerinin orijin veya çeşitlilik merkezidir (Şehirli ve ark., 2005).

Son yıllarda tıbbi bitkiler konusunda ümit verici gelişmeler gözlenmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde bu konuya olan aşırı ilgi, ülkemizde de tıbbi bitkilere olan ilgiyi artırmıştır. Ülkemizde ileriye yönelik planlama ve üretim projeksiyonlarında tıbbi bitkilerin tarla bitkileri üretim sisteminde ne kadar yer alması gerektiği, iç ve dış piyasa şartları dikkate alınarak belirlenmelidir (Kızıl ve Tonçer, 2005). Bitkisel droglardan elde edilen etken maddelerin sentetik olanlara göre daha ucuz ve daha kolay elde edilmeleri, tıbbi bitkiler ve bunlardan elde edilen aktif maddeler üzerinde yapılan çalışmaların gün geçtikçe önem kazanmasına neden olmuştur.

İlaç ve Baharat bitkilerinin kullanım alanları; baharat, ilaç sanayi, meşrubat, sabun, şekerleme, kozmetik, diş macunu, çiklet, şifalı ve dinlendirici çay imalatı, esans, aroma vb gibi alanlardır. Gelişmiş ülkelerin çoğunda bitkisel kökenli ilaçların eczane raflarında yer alması bitkisel ilaçların her geçen gün değerinin daha da iyi anlaşılmasına başladığını göstermektedir.

Bu çalışmayla Van ilindeki tıbbi bitkiler piyasası incelenmiştir. Çalışma kapsamında, ildeki 13 baharatçı ile anket yoluyla bilgi toplanmıştır. Ayrıca ildeki market ve halk pazarındaki baharat satıcılarından da konuyla ilgili bilgiler toplanmıştır. Görüşülen baharatçıların sosyo-ekonomik yapılarına yönelik sorular yanında tıbbi bitki satış miktarları, satış fiyatları, ürün temin yerleri, ne amaçla ürünlerin talep edildiği gibi konular hakkında veri toplanmıştır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada Van ilinde faaliyet gösteren baharatçıların tamamıyla anket çalışması yapılmıştır. Hazırlanan anket formları 13 baharatçıyla yüz yüze görüşme şeklinde doldurulmuştur. Ayrıca ildeki marketlerden de baharat reyonları ziyaret edilerek veriler toplanmıştır. Halk pazarlarında faaliyet gösteren ve baharat ürünleri satan pazarcılarla da görüşülmüş, konuyla ilgili genel bilgiler toplanmıştır. Çalışma 15 Haziran 5 Eylül tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşme yapılan baharatçıların sosyo-ekonomik yapılarına 7 soru, ürünü müşteriye sunma ve müşteri taleplerine yönelik 6 soru ve tıbbi baharat bitkileriyle ilgili genel bilgileri toplamak amacıyla hazırlanmış bir tabloda 77 ürün adı verilerek, ürünlerle ilgili veriler toplanmıştır. 3 den az veya hiçbir baharatçı tarafından satılmadığı belirlenen bitkiler değerlendirme dışı tutulmuştur. Bu veriler; tıbbi bitki satış miktarları, satış fiyatları, ürün temin yerleri, ne amaçla ürünlerin talep edildiği gibi konular hakkındadır. Ayrıca Van ve yöresinde yetiştirilen ve toplanan bitkiler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bitkilerin hangi aylarda toplandığı, ne amaçla kullanıldığı ve bitkinin hangi kısımlarından yararlanıldığı gibi sorular baharatçılara sorulmuştur.

Van ilindeki baharat piyasası kapsamında ildeki marketlerden de bilgi toplanmıştır.

3.BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1.Sosyo-Ekonomik Yapı

Görüşülen baharatçıların tamamı erkek bireylerden oluşmaktadır. Bu kişilerin yaş ortalaması 31,2 olarak tespit edilmiştir. Baharatçılık yaptığını belirten kişiler, bu işi ortalama 11,5 yıldır yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu kişilerin ortalama aylık kazançları 1.621 YTL olarak belirlenmiştir. Bu kişilerin yarısına yakını (% 46,1) lise mezunudur. İlköğretim mezunu olan baharatçıların oranı % 30,8, yüksekokul veya üniversite mezunu oranı ise % 23,1 dir. Görüşülen baharatçıların % 69,2'si evlidir. Baharatçıların ortalama aile genişlikleri 5,3 olarak tespit edilmiştir.

3.2.Tıbbi Bitkiler Piyasası

Van ilindeki tıbbi ve baharat bitkileriyle ilgili genel bilgiler Çizelge 1'de verilmiştir. Çizelgede Van ilinde satışı üç ve daha fazla baharatçı tarafından yapılan 59 tıbbi ve baharat bitkisi yer almaktadır. Bunlar içerisinde baharat olarak (karabiber, çemen, fesleğen, kekik, nane, sumak,

tarçın, kimyon vb.) kullanılan bitkiler olduğu gibi, tıbbi amaçlı olarak kullanılan (kantaron, ebegümece, ısırgan otu, oğul otu, papatya, civanperçemi, devediken, çöven, çekem, mayıs papatyası vb.) bitkiler de yer almaktadır. Ayrıca tıbbi etkilerinden dolayı içecek olarak da kullanılan (adaçayı, kekik, ihlamur, kuşburnu, nane, tarçın, zencefil, meyan kökü, salep vb) bitkiler de vardır. Bu bitkiler baharatçılardan açık olarak tartılarak satın alınmakta ve özellikle sonbahar ve kış aylarında talebi diğer aylara göre artmaktadır. Bu bitkilerin aylık satış ortalamaları ve satış fiyatları Çizelge 1'de verilmiştir.

Van ilinde tıbbi ve baharat bitkilerinden ticareti yapılanların önemli bir bölümü başta Gaziantep, Ankara ve Van olmak üzere farklı şehirlerden temin edilerek tüketicilere satışı yapılmaktadır. Yurt dışından satın alınan ürünlere de (havlıcan, sinameki, tarçın, zencefil, acı kök, safran, kına gibi) rastlanmıştır.

Baharatçıların genel olarak satışını yaptıkları bitki ve ürünler hakkında bilgi sahibidirler. Bu bilgilerin kaynağı, başta kitaplar olmak üzere, ürünü satın aldığı yerler, tüketicilerin verdiği bilgiler ve internet ortamından elde edilen bilgilerdir.

Çizelge 1. Tıbbi ve Baharat bitkilerinin Van ilinde satış miktarı, satış fiyatı, kullanım amaçları ve alındığı yer ile ilgili genel bilgiler

Bitki (Ürün)	Aylık satış (kg/ay)	Fiyat (YTL/kg)	Ne amaçla alınıyor	Bitki nerden alınıyor
Adaçayı	9,7	12,9	Çay, soğuk algınlığı, mide, bağırsak gazı	Gaziantep- İstanbul- Van
Böğürtlen	1,6	11,6	Alerjik rahatsızlıklar, iltihap	Gaziantep
Kantaron	2,1	17,3	Mide, iltihap kurutucu, böbrek rahatsızlıklarında	Gaziantep Van
Çörekotu	23,3	5,9	Ekme, çörek ve unlu mamullerde	Gaziantep Ankara
Defne	2,3	13,1	Baharat, tatlandırıcı, vücudu rahatlatır, kokuyu giderir	Gaziantep Ankara
Ebegümece	2,2	11,2	Mide rahatsızlığı, bağırsak iltihabı, öksürük	Gaziantep
Fesleğen	1,3	10,8	Yemeklerde, terleme ve iltihaplara	Gaziantep-Ankara
Hatmi	3,9	14,7	Astım, öksürük, bronşit	Gaziantep-Van Ankara
Havlıcan	27,1	9,9	Soğuk algınlığı	Gaziantep- Ankara İran
Ihlamur	16,7	26,3	Çay, soğuk algınlığı, idrar söktürücü	Gaziantep-Bursa Ankara
Isırgan otu	8,8	14,9	Hücre yeniler, iltihap	Van-Gaziantep
Kekik	40,8	7,0	Baharat, şeker, tansiyon, mide	Van-Gaziantep

Kuşburnu	6,1	3,4	Çay, soğuk algınlığı	Van
Lavanta	3,8	20,8	Migren, baş ağrısı, sıkıntı giderici	Ankara-Gaziantep
Meyan kökü	3,2	12,3	Şerbet, mide ve böbrek rahatsızlıkları,iltihap sökücü	Gaziantep-Ankara
Nane	56,4	6,4	Baharat, yemeklerde, çay	Gaziantep
Öğulotu	4,0	11,7	Damar tıkanıklığı	Gaziantep
Papatya	6,0	15,3	Böbrek, idrar yolları, iltihap	Gaziantep-Van
Rezene	9,6	11,1	Gaz giderici, sancı, mide	Gaziantep-Ank.
Sınameki	10,3	11,2	Kabızlık	Gaziantep-Ankara Yurtdışı
Sumak	43,1	5,1	Yemeklerde, diş eti güçlendirici, şeker düşürücü	Gaziantep-Siirt
Pelin otu	3,6	12,2	İştah açıcıdır,	Gaziantep-Ankara
Civanperçemi	2,7	14,0	Mide, hazımsızlık, idrar rahatsızlıkları	Van-Ankara Gaziantep
Karanfil	2,2	25,0	Çay, ağız kokusu ve öksürük giderici	Ankara-Iran
Tarçın	25,6	10,0	Baharat, soğuk algınlığı, iştah açar, şeker düşürücü	Gaziantep- Ankara-Iran
Kişniş	8,4	6,7	Baharat, turşu, hazımsızlıkta	Gaziantep Ankara
Kimyon	33,7	6,8	Baharat, hazımı kolaylaştırır	Gaziantep- Ankara
Üzerlik	2,4	8,3	Süs, basur için	Gaziantep-Van
Yenibahar	3,9	16,2	Yemeklerde	Gaziantep- Yurtdışı
Anason	8,1	11,3	Gaz giderici ve rahatlatıcı	Gaziantep- Ankara-Iran
Karabiber	25,6	7,4	Baharat, yemeklerde	Gaziantep-Ank.
Çemen	2,2	7,2	Baharat, şeker, salgı bezleri	Gaziantep-Ank.
Zençefil	5,0	10,9	Soğuk algınlığı, iştah açıcı	Ankara-Iran- İstanbul
Ökseotu	1,3	10,4	Tansiyon, rahatlatıcı	Ank.-Gaziantep
Biberiye	3,6	12,3	Zayıflama	Ank.-Gaziantep
Altın otu	3,7	12,3	Böbrek iltihabı, sarılık	Van-Gaziantep
Yarpuz	0,9	9,7	İshal	Van
Devedikeni	2,3	10,8	Basur, kolestrol	Gaziantep
Havuç toh.	1,0	10,8	İştah açıcı, soğuk algınlığı	Gaziantep-Ank.
Turp tohumu	6,0	7,0	Tohum, akciğer tedavisi	Gaziantep
Nar çiçeği	4,4	15,0	Tansiyon, şeker, mide	Gaziantep
Yeşil çay	3,0	20,5	Sakinleştirici, sindirim	Gaziantep
Ardıç tohumu	2,6	9,3	Astım, bronşit	Gaziantep-Ist.

Çekem	6,0	11,0	Bel gevşekliği ve ağrısı	Gaziantep-Ank.
Cehri	1,8	21,7	Kabızlık	Van
Acı kök	7,0	10,0	Öksürük	Yurtdışı
Çöven	0,8	8,3	Sivilce ve yara tedavisi	Gaziantep
Keçiboynuzu	5,9	7,1	Kan yapıcı, direnç sağlar	Gaziantep-Ank.
Hindibağ	1,1	14,2	Sarılık, karaciğer için	Gaziantep-Ank.
Mahlep	0,9	32,0	Dondurma ve salep. pasta	Gaziantep
Okaliptus	1,7	15,8	Astım, bronşit, öksürük	Gaziantep-Ank.
Safran	0,4	160,0	Yemeklerde, nefes darlığı, idrar söktürücü	Adana-Iran
Salep	3,9	12,2	İçecek, dondurma, öksürük	Gaziantep
Sığırdili	2,0	13,0	Balgam söktücü, iltihap	Ank.-Gaziantep
Sinir otu	1,9	13,0	Basur, boğma, verem	Gaziantep-Van
Yavşan	1,8	11,3	Tansiyon, şeker, öksürük	Gaziantep-Ank.
Aspir	0,2	50,0	Pilavlarda	Gaziantep
Kına	10,6	5,0	El ve saç boyası, yara için	Hindistan
Mayıs papatyası	5,9	13,0	İltihap kurutucu, soğuk algınlığı, ateş düşürücü	Gaziantep-Van

Baharatçılar arasında satılan ürünleri müşteriye biz tavsiye ediyoruz diyenlerin oranı % 30,8'dir. Tüketiciler kendileri tercih ediyor diyenlerin oranı (% 53,8) ise yarıdan fazladır. Baharatçı ve tüketicinin birlikte karar vererek, kullanıma sunulan tıbbi ve baharat bitkisini tercih edenlerin oranı ise % 15,4 olarak tespit edilmiştir. Farklı hastalıkların tedavisinde kullanılmak üzere satışa sunulan bitki karışımlarının % 76,9'u hazır olarak baharatçılarda bulunmaktadır. Baharatçıların % 7,7'si tüketicinin talebine göre karışım hazırladığını belirtmiştir.

Ülkemizde iç ve dış piyasada değerlendirilen bitki türlerinin önemli bir kısmı genellikle mevcut floradan toplanmaktadır. Özellikle son yıllarda bu bitkilerin tarımına olan ilgi artmıştır. Üretilerek dış satımı yapılan bitki miktarı az olsa da, genel olarak tıbbi ve aromatik bitki dışsatımının ülke ekonomisine ve yöre halkına sağladığı ek gelir göz ardı edilemez.

Van ve yöresinde yetiştirilen ve toplanan bitkilerin listesi Çizelge 2'de verilmiştir. Bu bitkilerin hangi aylarda toplandığı, ne amaçla kullanıldığı ve bitkinin hangi kısımlarından yararlandığı Çizelge 2'de verilmiştir. Bir çok bitki türü doğadan toplandığı gibi baharatçılar tarafından tüketicilere sunulmaktadır. Bu durum bitkilerin sahip oldukları etken madde miktarını ve bileşenlerini doğrudan etkilemektedir. Önerilen kullanım şekli doğru olsa

bile, hasat zamanının farklılığı, hasatta yapılan hatalar, kurutma şekli ve depolama şartları ürün kalitesini etkileyebilmektedir.

3.3. Tıbbi Bitkilerin Kullanımı

Ülke nüfusunun yarısına yakın kısmı kırsal kesimde yaşadığı için, Türk halkı, doğal floradaki bitkileri yakından tanımakta ve ilgi duymaktadır. Halk tıbbi bitkilerin bir bölümünden gıda, baharat, boyar madde veya ilaç olarak yararlanmaktadır. Bazı bitkiler zehirli bileşikler taşıması nedeni ile halk ve hayvan sağlığı yönünden dikkat edilmesi gereken türler olmaktadır (Arslan, 1987). Halk, doğal olarak yetişen bu bitkilerin bir bölümünden aşağıdaki şekillerde faydalanmaktadır.

3.3.1. Gıda Olarak Kullanımı

Anadolu'da tabii floradan toplanan tıbbi bitkilerin gıda olarak kullanımı çok yaygındır. Birçok tıbbi bitkinin toprak üstü kısmı veya kökleri sebze olarak çiğ (Kuzukulağı, tekesakalı, yemlik vb.) veya pişirilerek (Ebegümece, ısırgan, kazayağı vb.) tüketilmektedir (Baytop, 1994). Kırsal kesimde yaşayan halk bu bitkileri, yakınlarındaki dağ, tepe ve ormanlık alanlardan toplayarak karşılar. Bazı bölgelerde ise sebze olarak kullanılan bazı tıbbi bitkiler, semt pazarlarına getirilerek satılmaktadır. Bu bitkilerin sebze olarak kullanılışı, yalnız köylerde değil, ilçe ve şehirlerde de görülmektedir.

3.3.2. Baharat Olarak Kullanımı

Tıbbi bitkilerin koku ve tat verici olarak kullanılışı Anadolu'da çok uzun yıllardan beri bilinmektedir. Önceleri insanlar, yemeklere çeşitli baharatlar katarak onları muhafaza etmeye ve lezzet katmaya çalışmışlardır. Batı ve Güney Anadolu'nun dağ köylerinde baharat (fesleğen, kişniş, çiriş, siyabo, sirno vb) olarak kullanılan bu tip bitkiler oldukça yaygın şekilde bulunmaktadır.

3.3.3. Boyar Madde Olarak Kullanımı

Eski dönemlerde kumaşların boyanmasında genellikle bitkisel kökenli maddeler kullanılmaktaydı. Ancak boyar maddelerin sentetik olarak yapılma olanaklarının bulunması, ucuz ve kolay ulaşılabilir olması sentetik boyar maddelerin tercih edilmelerine sebep olmuştur. Yine bugün bitkisel kaynaklı boyar maddelere (Aspir çiçeği, safran, kökboya vb.) karşı ilgi devam etmektedir. Çünkü bitkisel boyar maddeler, renklerini ve parlaklıklarını uzun süre koruyabilmektedirler.

Çizelge 2. Van'da yetiştirilen ve toplanan ilaç ve baharat bitkileri

Bitki(Ürün)	Toplandığı aylar	Ne amaçla kullanıldığı	Bitkinin kısımları
Adaçayı	Haziran	Çay, soğuk algınlığı, mide,	Yaprak
Altın otu	Haziran, Temmuz	Böbrek iltihabı	Çiçek
Cehri	Temmuz	Kabızlık	Meyve
Civanperçemi	Haziran	Mide, hazımsızlık, idrar rahats.	Çiçek
Devedikeni	Eylül	Basur, kolesterol	Gövde
Ebegümeci	Mayıs	Mide rahatsızlığı, bağırsak için.	Yaprak, çiçek
Fesleğen	Temmuz	Yemeklerde, terleme	Yaprak
Hatmi	Eylül, Ekim	Astım, öksürük, bronşit	Çiçek
Havlican	Mayıs	Öksürük	Kök
Isırgan otu	Mayıs, Haziran, Temmuz	Hücre yeniler, iltihap	Yaprak, tohum
Kantaron	Haziran, Temmuz	Mide, iltihap kurutucu, antiseptik, böbrek rahatsızlığı	Yaprak, çiçek
Kekik	Nisan, Mayıs, Haziran	Baharat, öksürük, şeker, tansiyon, mide	Yaprak
Kuşburnu	Haziran, Ağustos, Eylül, Ekim	Çay, C vitamini, soğuk algınlığı	Meyve
Meyan kökü	Ekim, Kasım	İçecek, mide ve böbrek rahatsızlıkları, iltihap sökücü	Kök
Nane	Mayıs	Baharat, grip	Yaprak
Papatya	Mayıs, Haziran	İltihap	Çiçek
Salep	Nisan, Mayıs	İçecek, dondurma, prostat,	Kök
Siğirdili	Mayıs, Haziran	Böbrek, iltihap	Yaprak
Sinir otu	Temmuz	Basur, boğma, verem	Yaprak
Üzerlik	Mayıs	Cilt, nazarlık	Tohum
Yarpuz	Mayıs	Astım, bronşit, iltihap	Yaprak
Karabaşotu	Haziran	Kalp, astım	Çiçek
Meryemhort	Haziran	Şeker	Çiçek
Uşkun	Nisan, Mayıs, Haz.	Böbrek, şeker	Kök, meyve
Sütleyen	Temmuz	Basur	Yaprak
Binbiryaprakotu	Temmuz	Astım, bronşit	Yaprak, çiçek
Şahtere	Temmuz, Ağustos	Egzama, hepatit	Yaprak, çiçek
Kandamlası	Temmuz	Mide, böbrek iltihabı	Yaprak, çiçek
Siğir kuyruğu	Ağustos	Hemoroit, astım, bronşit	Çiçek
Çoban çökerten	Temmuz	Böbrek, kolestrol	Gövde, tohum
Bin bir delik otu	Temmuz	Mide, karaciğer	Gövde, çiçek
Siyabo	Mayıs	Böbrek, kanser	Kök
Yoğurt otu	Temmuz	Mide, bağırsak, kanser	Yaprak
Çoban çantası	Temmuz	Migren, kalp damar tıkanıklığı	Yaprak, çiçek
Reyhan	Haziran, Temmuz	Baharat	Yaprak
Dereotu	Haziran	Baharat	Yaprak

3.3.4.İlaç Olarak Kullanımı

Bu tip kullanım Anadolu'da çok eski dönemlere kadar gitmektedir. Özellikle kırsal yörelerde ilaç hazırlamak için genellikle çevrede yetişen veya yetiştirilen bitkiler kullanılmaktadır. Kentlerde ise bitkisel droglar aktarlardan sağlanmaktadır. Bitkiler ile tedavi bir kültür ve gelenek varlığına dayanmaktadır. Ülkemizin kırsal kesimlerinde bitkilerle tedavi hala yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu durum dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çok sayıda tıbbi bitkinin değişik amaçlarla kullanılmasına sebebiyet vermiştir. Bu bitkilerin bir kısmı uzun yıllardan beri halk tarafından kullanıla geldiği için bilinen, tanınan bitkilerdir. Diğer ülkelerle beraber Türkiye'de bu bitkileri sınıflandırmak için kodeksler hazırlanmıştır. Ancak tıbbi etkisi bilinen bu bitkilerin sadece bir kısmı bu hazırlanan kaynaklarda yer almıştır. Böylece bu bitkilerin yasal olarak kullanılabilmesinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu kodeksler Sağlık Bakanlığı ile bazı diğer bakanlıklar tarafından oluşturulan komisyonlar tarafından hazırlanmıştır. Günümüze kadar 4 kodeks hazırlanmış ve en sonuncusu 1974 yılında yayımlanmış olanıdır (Ceylan, 1996).

4.SONUÇ

Ülkemizde doğal olarak yetişen birçok tıbbi bitkinin planlamadan ve bilinçsizce toplanması, doğal vejetasyonun bozulmasına ve bitkilerin yok olmasına neden olmaktadır. Günümüzde bazı önemli bitkiler dışında (anason, biber, çay, gül, haşhaş, tütün vb.) tıbbi bitkilerin ekimi yapılmamaktadır. Doğal bitki toplamalarına alternatif olarak, bu bitkilerin tarımının yapılması daha uygun görülmektedir. Bunun içinde bitkiyi ve bitkinin yetişme ortamını çok iyi belirlemek gerekmektedir. Hangi amaçla olursa olsun bir bitkiden yararlanabilmek için o bitkinin iyi tanınması gerekir.

Türkiye'de ilaç sanayi, ilaç hammaddelerini yurtdışından ithal etme yerine üretimi mümkün olan bitkilerin yetiştirilmesini teşvik etmelidir. Böylece, döviz kaybı önlenmiş olacaktır. Tıbbi bitkilerin tarımının geliştirilmesiyle özellikle kırsal bölgelerde yeni iş imkanları sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Arslan, N.(1987). Bitkisel İlaç Ham Maddeleri, İhracatımızın Devamlılığı ve Gelişmesi Açısından Tıbbi Bitkilerin Yetiştirilmesi ve Kültüre Alınmasının Önemi. 5. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Ankara.
- Baytop, T., (1994).Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Türk dil Kurumu Yayınları:578 Ankara.
- Ceylan, A. (1996). Tıbbi Bitkiler II. Tarla Bitkileri Bölümü, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No: 481 İzmir.
- İlisulu, K., (1992). İlaç ve Baharat Bitkileri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1256. Ders Kitabı: 360. S:302. Ankara.
- Kızıl, S., Tonçer, Ö., (2005). Diyarbakır'da Tıbbi Bitkiler Piyasası ve Tüketim Potansiyeli. Türkiye VI. Tarla Bitkileri Kongresi. Cilt I. S: 489-492. 5-9 Eylül 2005. Antalya.
- Özgüven, M., Sekin, S., Gürbüz, B., Şekeroğlu, N., Ayanoğlu, F., Ekren, S., (2005). Tütün, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretimi ve Ticareti. VI. Teknik Kongre (Tarım Haftası 2005 Kongre) S:481-501. 3-7 Ocak 2005. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası. Milli Kütüphane, Ankara.
- Şehirali, S., Özgen, M., Karagöz, A., Sürek, M., Adak, S., Güvenç, İ., Tan, A., Burak, M., Kaymak, H. Ç., Kenar, D., (2005). Bitki Genetik Kaynaklarının Korunma ve Kullanımı. VI. Teknik Kongre. S:253-273. 3-7 Ocak 2005. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası. Milli Kütüphane, Ankara.
- Vural, M., (2003). Türkiye'nin Tehlike Altındaki Bitkileri. FAO/BM Tematik Grubu. Türkiye'de Biyolojik Çeşitlilik ve Organik Tarım Çalıştay Raporu. S: 168-183 15-16 Nisan 2003.